

Česká armáda na rozcestí. Jak se změní po ruském útoku na Ukrajinu?

JAN WIRNITZER

Jak se česká armáda změní po ruské agresi proti Ukrajině? Foto: 25. protiletadlový raketový pluk, Armáda ČR

Analýza: Válka na Ukrajině probudila i ty evropské politiky, kteří byli dosud k udržování armád skeptičtí. Ochota modernizovat ozbrojené síly ale může zase rychle opadnout. Týká se to i Česka, které v posledních týdnech avizovalo několik velkých projektů. Vojáci ale mají i přes sliby nové výzbroje dost důvodů k ostražitosti.

Armáda je instituce, která z principu funguje jako pojištění proti nenadálé katastrofě. Budování stojí poměrně hodně peněz (a času), udržování je ztrátové. Závislost efektivity na výdajích není lineární – při nízkých výdajích se platí hlavně za existenci armády jako systému, její akceschopnost však více roste až od určité výše rozpočtu dál.

Česko se na takovou změnu nyní chystá. Nárůst peněz na obranu by měl pomoci hlavně armádním investicím, jejichž tempo se má během tří let o polovinu zvýšit.

Je co napravovat. České vlády vydávaly dvě procenta na obranu **do roku 2006**. V rozpočtech na dalších 16 let včetně letošního přisoudily armádě průměrně 1,26 % HDP na obranu ročně.

NATO uznává pravidlo 50 : 30 : 20, které vyjadřuje zdravé procentuální dělení obranného rozpočtu mezi personál, provoz (elektřinu, palivo, výcvik...) a investice (novou techniku). Když je peněz málo, ministři obrany tlumí investice – na ty lze sáhnout nejnáze.

I proto se alianční země shodují na nutnosti vydávat dvě procenta HDP na obranu: vycházejí z předpokladu, že rámcově jedna padesátina hrubého domácího produktu je tak akorát na udržování armády v bojeschopném stavu (včetně investic), pokud má daná země armádu dimenzovanou přiměřeně své ekonomické síle.

Když premiér Petr Fiala (ODS) začátkem dubna oznámil, že „dnes jsme schválili urychlení nákupu vojenského materiálu a některých modernizačních projektů v letech 2022 až 2024 v celkové výši 48 miliard korun“, šlo tak hlavně o látání díry zvětšované po oněch šestnáct let.

Procenta samozřejmě nejsou vše: podstatná je i míra kolísání obranného rozpočtu či efektivita výdajů. Ale to, že je česká armáda chronicky podfinancovaná a v mnohé technice zastaralá, je skutečnost. Podle plánu platného před ruskou invazí mělo na armádní investice letos jít 27 miliard korun, o rok později 34 a rok na to 37 miliard. Avizovaný nárůst je výrazný – ve tříletém období je nyní řeč v součtu o 146 miliardách namísto 98 jen na investice.

Jak nicméně pro Deník N upřesnil Jakub Fajnor z tiskového oddělení ministerstva obrany, navýšení o 48 miliard je záměr, tedy suma, kterou bude navíc od státní kasy žádat ministryně Jana Černochová (ODS). Má se tak dít průběžně; **o první část z tohoto balíku si už řekla.**

Abychom měli perspektivu, Německo oznámilo jednorázovou investici do své (léta zanedbávané) obrany ve výši sto miliard eur (přes 2,4 bilionu Kč, tedy padesátinásobek toho, co Česko rozkládá do tří let), Polsko či Litva zvažují rychlý růst obranných výdajů ke 3 % HDP (Česko stále mluví o 2 % HDP v roce 2025) a v obranných výdajích coby podílu z HDP je ČR ve třicetičlenné Alianci šestá od konce.

Tažení za výzbrojí, zatím na papíře

To, že česká armáda léta byla podfinancovaná, neznamenal, že by vojáci neodváděli dobré výkony. Například mírou zapojení do zahraničních operací Česko v Alianci dosud patřilo k těm velmi aktivním.

Jenže obranné zakázky souběžně vázly. Některé vyzbrojovací projekty nastartoval resort v době ministra obrany Lubomíra Metnara (za ANO, ve funkci 2013–2017) – včetně několika velkých, například na 52 francouzských děl Caesar, izraelské protivzdušné systémy Spyder, dvanáct bojových vrtulníků z USA či mobilní izraelské třídímenzionální radiolokátory.

Mezitím ale stárá další technika. Kromě pásových obrněnců (měly stát 53 miliard a cena už teď jistě bude vyšší) je třeba se rozhodnout, co bude například se stíhacími letouny.

Stíhačky jsou drahá a výkonná zbraň, kterou lze poměrně snadno nasadit i daleko od vlastních hranic. Pronájem čtrnácti švédských gripenů končí v roce 2027 (při využití opce 2029). Z toho, jak ministryně obrany o stíhačkách mluví, je zřejmé, že nedávné neveřejné armádní doporučení ministerstvu obrany ohledně letadel neznělo, ať Česko nadzvukové letectvo zruší.

V úvahu připadá hlavně pořízení modernizovaných gripenů nebo nákup nejmodernějších amerických strojů F-35, které jsou v zemích NATO mnohem běžnější a zavádí je čím dál víc členů Aliance. Česko se bude rozhodovat mezi typy letounů (předpokládá se, že výkonnější americké stroje budou dražší na provoz) a také musí zvážit, jestli své letectvo zvětší ze 14 na 24 či možná až na 28 stíhaček.

Server Lidovky popsal, že zvažovaným konceptem jsou dvě plné taktické letky, tedy dvanáct operačních strojů plus dva na výcvik v každé.

To by letectvu umožnilo střežit nebe nad Českem, mít kapacitu k nasazení jinde, udržovat zálohu pro případné ztráty a zároveň provozovat výcvik i servis letounů bez nutnosti složitého plánování. Piloti v posledních letech cvičí i útoky na pozemní cíle – i výcvik tak kapacity stíhaček vytěžuje víc než dříve.

Podoba celého vyzbrojování armády **bude hodně záležet na tom**, jak válka na Ukrajině dopadne (a jistě i na ekonomické situaci ČR). Pokud ruský diktátor Vladimir Putin **zůstane u moci**, Rusko nějakým způsobem zneutralizuje Ukrajinu a bude mít kapacitu obnovovat svou výzbroj, bude **riziko další ruské agrese** vyšší, než pokud Ukrajina Rusko **odrazí a vyčerpá**. Scénář, kdy se Rusko navíc zbaví Putina a začne se Západem spolupracovat (v něm by nejspíš tlak na posílení armád západních zemí byl nejmenší), se nejeví jako reálný.

Nejde ale zdaleka jen o stíhačky. Ty ostatně ani nejsou ústředním prvkem takzvaných politicko-vojenských ambic, které jsou kompasem pro budování ozbrojených sil. (Jsou součástí dokumentu zvaného **Obranná strategie ČR**, bod 23.)

Jednou z těchto ambicí, vztaženou ke kolektivní obraně NATO, je tzv. těžká brigáda – tedy velká jednotka vyzbrojená tanky či pásovými obrněnci pro boj i přepravu pěchoty.

Původně Česko její vybudování ohlásilo do roku 2026. To se už nepodaří a 7. mechanizovaná brigáda si bude muset ještě nějakou dobu vystačit s pár posledními provozuschopnými tanky T-72M4CZ a slabě obrněnými obrněnci BVP-2 sovětské výroby, které v pojízdném stavu udržují už jen kouzla armádních mechaniků.

Je to i důsledkem bývalého vládního uspořádání, kdy kabinet premiéra Andreje Babiše žil jen díky podpoře komunistů, pro které je NATO nepřítel. **Babiš se v televizi veřejně posmíval, „proč vlastně tolik zbrojíme“** – a klíčové kontrakty pro těžkou brigádu vláda neuzavřela.

Válka na Ukrajině také otvírá otázky pořizování většího množství zásob „na sklad“ a toho, zda Česko nebude pořizovat techniku, kterou nyní neprovozuje – například raketové dělostřelectvo (neřízené střely s reaktivním pohonem, tedy s větším dosahem, než má tradiční houfnice) nebo systémy protivzdušné obrany, které pokryjí větší území než izraelské Spydery.

Podle informací Deníku N je aktualizace Obranné strategie ČR i konkrétnějších armádních dokumentů „ve hře“, zatím ale nelze říci, co nového se v nich může objevit. Mluvčí generálního štábu Magdalena Dvořáková Deníku N řekla, že se pracuje na aktualizaci tzv. Koncepce výstavby Armády ČR, ale ne kvůli válce – tento dokument se reviduje pravidelně.

Prakticky jisté je přibydání dalších bojových vrtulníků ke stávající objednávce čtyř bitevních strojů Viper a osmi víceúčelových helikoptér Venom. **Řekla to výslovně i Jana Černochová** a ostatně s tím počítal i její předchůdce ve funkci Metnar.

Mít například jen čtyři bitevní vrtulníky by bylo k operačnímu nasazení nepoužitelně málo (jednotku spoléhající na minimální počty strojů by každá jejich havárie, porucha či servis zanechaly bez vrtulníků). Jinými slovy: Už bychom za jejich nákup a udržování platili, ještě bychom je ale prakticky nemohli použít.

Když to celé zarámujeme, velké armádní nákupy, které se v médiích hojně probírají, nejsou nahodilé nápady. O mnoha z nich se mluví dlouhé roky. Problém ovšem bude to, že nová armádní technika se dlouho vyrábí – když Česko uzavře nějakou smlouvu, ještě roky potrvá, než techniku někdo vyrobí a než ji Česko převezme a začlení. Například Finsko své první objednané stíhačky F-35 **dostane za čtyři roky**.

Zřejmě i proto se delegace ministryně Černochové snažila nyní Američany přesvědčit, **aby při případných akvizicích Česko bylo prioritní zemí**. Resort tvrdí, že úspěšně.

Impozantní plán je i impozantně drahý. V předchozí části článku popsané hlavní typy techniky (stíhačky, tanky, pásové obrněnce, vrtulníky) vyjdou na víc než 150 miliard korun. Vláda říká, že peníze na obranu jsou zásadní, jenže také potřebuje řešit růst cen energií, ohrožení lidí chudobou, přechod na energetiku nezávislou na Rusku – a přitom zemi pokud možno těžce nezadlužovat.

To vše v době, kdy za devět měsíců jsou prezidentské volby, kde se čeká střet vládního kandidáta s Andrejem Babišem, který už teď naplno hraje kartu peněz „pro naše lidi“.

Jak chce vláda peníze na toto vše najít, zatím neříká. Varovné pro armádu je to, že v minulosti velká slova o tom, že peníze na obranu už konečně budou, často následovalo velké zklamání.

Ministryně obrany Černochová si vyšší předvídatelnost financování strategických zakázek a zajištění dostatku peněz slibuje od nového obranného fondu, který na resortu zřizuje. „Po začátku akvizičního procesu v něm budou peníze umístěné virtuálně, ve chvíli, kdy se bude blížit ukončení procesu, ministerstvo financí potřebné peníze převede,“ **představila svůj plán**. Jak to v praxi bude fungovat, se ale teprve uvidí.

Začít se bránit na našich hranicích je pozdě

Podporu pro výdaje na obranu, klidně i spojené s rozvíjením schopnosti nasadit české jednotky mimo naše území, ovšem vláda nyní může získat právě na základě existence ruské hrozby.

Členství Česka v NATO podporuje 78 % obyvatel, nikdy v dějinách Česka to nebylo víc. Je tak příhodná doba pro vysvětlování, že obrana Česka začíná na hranicích Aliance. A dokonce i na hranicích Ukrajiny.

Ministerstvo obrany a armáda mají – krví Ukrajinců vykoupené – podmínky pro upevnování přesvědčení, že nejsilnější bezpečnostní záruka je obklopení Česka demokratickými a spojeneckými státy, které sdílejí podobné hodnoty, trénují spolu a jsou schopné bojovat bok po boku. A že je výsostným českým zájmem budovat armádu, která toto spojení pomůže udržovat akceschopné a silné.

K tomu patří i schopnost vyslat jednotky na zabezpečení hranic spojenců, což ostatně Česko nyní činí, když vede alianční uskupení na historicky blízkém Slovensku.

Válkou na Ukrajině se navíc patrně výrazně změní evropská bezpečnostní architektura. Ukrajina dlouhodobě žádá o funkční garance, nebude-li přijata do NATO. Amerika se zase může odklonit od Evropy směrem k Tichomoří, zvláště pokud se do prezidentského úřadu vrátí Donald Trump, který svého času přemýšlel i o odchodu USA z Aliance.

Co se zálohami

Už zmíněná Obranná strategie ČR říká, že „při ozbrojeném konfliktu takového rozsahu, kdy bude ohrožena svrchovanost a územní celistvost České republiky, budou nasazeny všechny síly a prostředky ozbrojených sil České republiky včetně využití branné povinnosti (mobilizace)“.

Branná povinnost, na rozdíl od povinné vojny, nebyla v Česku zrušena. Jenže v populaci není moc lidí, kteří by službou ve vojsku prošli a měli ji nedávno za sebou. V Česku neexistují povinné udržovací výcviky pro bývalé vojáky, které by umožňovaly účinné zvětšení ozbrojených sil mobilizací.

Roční odchodovost z armády je zhruba 800 vojáků, napsal nedávno deník Právo. Udržovací výcvik je třeba pořádat každých pár let, aby si vojáci návyky udrželi. Dá se dělat i v době blížící se krize, ale už to může napínat zatížené kapacity.

Země jako Švédsko a Litva zavedly v posledních letech omezenou a výběrovou rekrutaci, které se sice nedá říkat vojna (to slovo má v Česku pořád vyznění plošné povinnosti), ale i tak může v dlouhodobém pohledu armádní zálohy posilovat – když se zkombinuje s udržovacím výcvikem.

Ministerstvo obrany tak čeká rozhodnutí, jestli dál setrvá u modelu čistě profesionálního vojska a aktivních záloh, nebo jestli začne přemýšlet i jiných způsobech zajištění vyšší připravenosti a síly rezervistů. Po ruském přepadu Ukrajiny vzrostl podíl Čechů podporujících obnovení vojny, lze to ovšem interpretovat i tak, že lidé hlavně touží po zvýšení zabezpečení země a cest může existovat více.

Zesílení záloh by každopádně bylo nutné doprovázet i zvýšením materiálních zásob. A to bude opět stát peníze, které stát nemusí mít. Jenže když zálohy mít nebude a dostane se do boje, kde vojáci budou mít ztráty, dlouho v něm nevydrží.

Stručně:

- Válka na Ukrajině bude mít dopady i na českou armádu. Zatím se mluví hlavně o urychlení nákupů techniky, které už jsou delší dobu v plánu.
- Takový krok ale bude drahý. A pokud ho vláda nedokáže obhájit (a nenechá se vmanévrovat do pozice, že kvůli armádě nejsou peníze „pro lidi“), podpora pro něj se zhroutí.
- Podpora pro přezbrojení armády bude záležet i na tom, jak válka na Ukrajině dopadne a jestli přetrvá, zeslábne či zesílí pocit ohrožení.
- Nákupy a začlenění nových zbraní budou trvat roky.